

Atatürk Döneminde Bodrum'un Nüfus Yapısı (1923-1938)

Tahir KODAL*

ÖZET

Bu çalışmada, Atatürk döneminde (1923-1938) Bodrum'un nüfus yapısı konu edilmiş ve ayrıntılı bir şekilde ortaya konulmuştur. Çalışmanın giriş kısmında, Bodrum'un tarihi durumu, nüfus dönüşümü ve Cumhuriyetin ilanından önceki nüfus yapısı hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Çalışmanın ilk bölümünde, 28 Ekim 1927'de yapılmış olan ilk genel nüfus sayımı sonuçlarına dayanılarak, ilk önce, Bodrum'un genel nüfusu ve cinsiyet itibarıyla nüfusu hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra sırasıyla; yaş grupları itibarıyla, medenî hale göre, okur-yazarlık yönünden, doğum yerleri açısından, ekonomik faaliyet dalları itibarıyla, anadile göre, sakatlıklar temel alınarak Bodrum'un nüfus yapısı hakkında ayrıntılı bilgiler sunulmuş, bazı değerlendirmeler yapılmış, bir takım sonuçlara varılmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise, 20 Ekim 1935'te yapılan ikinci nüfus sayımı sonuçlarına dayanılarak, Bodrum'un nüfus yapısı hakkında bilgiler verilmiş, karşılaştırmalar yapılmış, bazı sonuçlara varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Atatürk, Nüfus, Bodrum

Demographical Structure of Bodrum in The Ataturk Period (1923-1938)

ABSTRACT

In this study, demographical structure of Bodrum in the Atatürk period (1923-1938) has been the subject matter and has been revealed in detail. Historical situation, populous changes and demographic structure of Bodrum before the proclamation of the republic have been mentioned briefly in the introduction section of the study. In the first part of the study, based on the results of the first general census, made in 28 September 1927, the general populous structure of Bodrum and its sexual proportion have been explained. Followingly, based on age groups, marital status, education level, place of birth, economical activities, main language and disabilities of the people, a detailed analysis of demographic structure of Bodrum has been revealed, evaluated and arrived at a conclusion. In the second part of the study, based on the of the second general census, made in 20 September 1935, the populous structure of Bodrum has been mentioned, some comparisons made, and arrived at some conclusions.

Keywords: Atatürk, Population, Bodrum

Giriş

Bodrum (Halikarnas) Antik coğrafyanın en eski şehirlerinden biridir ve Karya (Karia) antik bölgesinde bulunmaktadır. Karya, Ionia ile Lidia arasında kalan kesimde yer alan ve üç şehirden oluşan, diğerlerine

* Yrd.Doç.Dr., Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlk Öğretim Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, tkodal@pamukkale.edu.tr

göre daha küçük olan bir idarî bölgedir.¹ M.Ö.484 yılında doğan ve “*Tarihin Babası*” olarak bilinen Herodot’a göre; Bodrum uzun süre adalarda yaşamış olan Leleglerin belirli gruplarının İon ve Dorların baskısıyla gelip yerleşmesiyle kurulmuştur.² Şehrin kuruluşu modern tarihçiler tarafından M.Ö. 1100'lere tarihlendirilmektedir. Hem Yunanistan'a, hem de Anadolu'nun sahil kesimine hâkim olan ve burayı altı şehirli bir federasyon halinde elinde tutan Dorlar, belli bir süre sonra bölgedeki egemenliklerini kaybetmişlerdir. Bu nedenle, Bodrum Yunan tarihinin ilk milletlerinden Kariyalıların ve Leleglerin yönetimine girmiştir.³

Kariyalıların, Bodrum üzerindeki egemenliğine M.Ö.650 yılında Megeralılar son vermiştir. Megeralılar şehri genişletmişler adını da Halikarnassos (Halikarnas) olarak değiştirmişlerdir. Bodrum M.Ö.550'de Lidyalıların denetimine girmiştir.⁴ M.Ö.546'da Lidya Devleti tarih sahnesinden silindikten sonra, Bodrum M.Ö. 387 yılında Perslerin yani İranilerin egemenliğine girmiştir. Persler, Bodrum ve çevresini küçük prenslikler şeklinde yönetmiştir. Bodrum M.Ö.353 yılında Karya'nın merkezi durumuna getirildikten sonra en parlak dönemini yaşamıştır.

Perslerin zamanında bir prens ile yönetilen Bodrum bir süre sonra Makedonyalı Büyük İskender'in tehdidiyle karşılaşmıştır. Büyük İskender M.Ö.334'de Bodrum (Halikarnas)'a gelerek Karya Prensiği'nin kraliçesi Orontabatis'e ulaşmıştır. Büyük İskender ile Yunanlı paralı askerlerden oluşan büyük bir Pers ordusu ile yapılan mücadele sonrasında Bodrum Makedonyalıların denetimine girmiştir.⁵ Bu mücadele sırasında Halikarnaslılar, Büyük İskender'e karşı bir direniş gösterdikleri için, kendisine engel olan direnişçilere ceza olarak, her şeyin yığınlar halinde yakılmasını emretmiş, fakat yerli halka dokunmamıştır.

Büyük İskender'in zaptından sonra Bodrum (Halikarnas) bir daha eski gücünü kazanamamıştır. Şehrin tarihi bir süre daha hareketsiz geçmiştir. Bodrum M.Ö.3. yüzyılda bu şehirde savaş gemileri inşa ettiren Mısır Kralı II. Pitoleme'nin egemenliği altına girmiştir. Roma İmparatorluğu, Mısır'ı M.Ö.190 yılında fethettiğinde, Bodrum (Halikarnas) da özgürlüğüne kavuşmuştur. Bu özgürlük, M.Ö. 129 yılında Roma İmparatorluğu'nun Karya'yı da Asya'daki yeni yapısına katıncaya kadar sürmüştür. Roma İmparatorluğu'nun M.S.395 yılında ikiye ayrılması ve M.S.476 yılında da Batı Roma İmparatorluğu'nun

¹ Veli Sevin, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası I*, Türk tarih Kurumu Yayını, Ankara, 2001, s. 105-108.; Avram Galanti Bodrumlu, *Bodrum Tarihi*, Işık Basım ve Yayınevi, İstanbul, 1945, s.5.

² Herodot, *Herodot Tarihi*, İstanbul, 1973, s.62.

³ Avram Galanti Bodrumlu, *a.g.e.*, s.6-7.

⁴ “Muğla”, *Yurt Ansiklopedisi*, Anadolu Yayıncılık A.Ş., İstanbul, 1983, s.5880.

⁵ <http://www.addbodrum.org/site/pages/bodrum/tarihE7e.php/21.09.2007>.

yıkılmasının ardından, Bodrum İstanbul merkezli Doğu Roma Bizans İmparatorluğu'nun yönetimine girmiştir.⁶

Anadolu'nun Türkleşmeye başladığı 1071 Malazgirt Meydan Muharebesinden çok önce Türk boyları yavaş yavaş Anadolu'ya sızmaya ve yerleşmeye başlamışlardır. Bu şekilde başlayan akınlar, Malazgirt Zaferi'nden sonra hızlanmıştır. Sultan Alparslan savaşa katılan emirlerinden Anadolu'da fetihlerde bulunmalarını istemiş, fethedecekleri yerlerin kendilerine "ikta"* edileceğini bildirmiş olduğu için, zaferi takip eden günlerde fetihlere girişen beyler Anadolu'nun çeşitli şehirlerini ele geçirmişlerdir.⁷ Bu süreçte ve sonrasında Türkler büyük kitleler halinde Anadolu'ya yerleşmeye başlamışlardır. Türkler Anadolu'nun en batısında İzmir'i 1081 yılında ele geçirip Çaka Beyliği ile buralarda Bizans'a karşı hâkimiyet kurmuşlardır. Bizanslılar Bodrum ve çevresini I. Haçlı dönemi (1096-1099) sırasında 1096'da ele geçirdilerse de, Anadolu Selçukluları yani Türkler üç yıl sonra burayı geri almışlardır.

Anadolu Selçuklu Devleti'nde 1192 yılında II. Kılıç Arslan'ın ölümünden sonra imparatorluk on bir oğlu arasında taksim edilerek bağımsız yaşamaya başlamıştır. Bağımsız beyliklerden biri de Menteşe Beyliği olup merkezi Muğla olmuştur. Bu nedenle, Bodrum yani Karya bölgesi Menteşe Beyliği'nin yönetimi altında kalmıştır. Ancak, Osmanlı Beyliği'nin güçlenmesi üzerine Bodrum'un içinde bulunduğu Menteşe Beyliği 1390-1391'de Sultan Bayezit tarafından Osmanlı Devleti'ne katılmıştır.⁸

Bu dönemde Aziz John şövalyelerinin kalesi Simirna (İzmir)'da olduğu ve Moğol hükümdarı Timurlenk 1402'de burayı tahrip ettiği için, Rodos Şövalyeleri Türk Sultanı Çelebi Mehmet'ten, yerine yeni toprak talep etmişlerdir. Bunun üzerine Şövalyelere 1415 yılında Bodrum (Halikarnas) verilmiştir. Şövalyeler burada "Mesi" adını verdikleri yeni bir kale inşa ederek Bodrum'u yüzyıldan fazla denetimlerinde tutmuşlardır. Akdeniz'i bir Türk gölü haline getirmek amacıyla büyük bir deniz seferine çıkan Kanuni Sultan Süleyman, 1522 yılında düzenlediği

⁶ Bu konu hakkında daha geniş bilgi için bkz: Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, (Çev.: Fikret İşıltan), Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara, 1995.

* Kaynağında halifeler tarafından hukuki durumuna göre değişen vergilerini ödemek şartıyla, kimsenin mülkiyetinde bulunmayan toprakların veya maktu bir hazine gelirini temin ettikten sonra bir yere ait sadece vergilerin, yahut da sonradan ve bilhassa Selçuklulardan itibaren, muayyen yerlere ait devlet gelirlerinin, hizmet ve maaşlarına karşılık olarak kumandan, asker ve sivil ricâle, menşûr, tevkî ve daha başka isimler alan vesikalar ile terk ve tahsisi anlamına gelen bir kavramdır. Bu konu hakkında daha geniş bilgi için bkz.: Osman Turan, "İktâ", *İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 5/2, Millî Eğitim Bakanlığı Yayını, İstanbul, 1993, s.949-959.

⁷ Abdülkerim Gözaydın, "Danişmendliler", *Doğuşundan Dünüme Büyük İslam Tarihi-Anadolu Türk Devletleri*, Cilt:8, Çağ Yayınları, İstanbul, 1992, s.122.

⁸ T.C. Muğla Vilayeti (TCMV), *Cumhuriyetin 50. Yılında Muğla, 1973 İl Yıllığı*, İzmir, 1973, s.21-22.

Rodos seferi sırasında, Rodos alındıktan sonra, şovalyelere ait Tahtalı ve Aydos kaleleri ile birlikte Bodrum'u da Osmanlı topraklarına katmıştır.⁹

Osmanlı Devleti'nin eline geçtikten sonra, Bodrum'da çeşitli amaçlar için tahrirler yani sayımlar yapılmıştır. Ancak, Osmanlı Devleti'nde ilk modern nüfus sayımı 1831 yılında gerçekleştirilmiştir. Padişah II. Mahmud (1808-1839)'un geniş çaplı ıslâhat yapma isteği, Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasından sonra yeni bir ordunun kurulmak istenmesi, bu bağlamda yeni vergi kaynaklarının bulunması ve askerlik yapabilecek halkın sayısının bilinmek istenmesi yüzünden, bu nüfus sayımı 1831 yılında tamamlanmıştır.¹⁰ İlk sayımda, Bodrum merkezindeki erkek nüfus miktarı 1.190'dır. Bu rakamın iki ile çarpılması sonucunda erkek-kadın toplam nüfusun 2.380 olduğu tahmin edilebilir. Müslüman olmayanların reaya olarak kaydedildiği bu sayımda, Bodrum'da reaya, Kıpti, Yahudi ve Ermeni nüfusun yer almadığı görülmüştür.¹¹

Bodrum, İtalyanların 1919-1922 yılları arasındaki Anadolu'nun Güneybatısındaki işgali bir tarafa konulacak olursa, 1522 yılından günümüze kadar aralıksız Türk hâkimiyetinde kalmıştır. Bu nedenle, Bodrum'da önemli ölçüde nüfus dönüşümü gerçekleşmiştir. Bu dönüşüme etki eden nedenler dikkate alındığında karşımıza ilk olarak 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı çıkmaktadır. Bu savaş sırasında Balkanlardan önemli miktarda Türk-İslam nüfusu yada muhacir Bodrum'a gelmiştir. Göçmenlerin Bodrum'a gelmeleri nüfus miktarını artırmakla birlikte, beraberlerinde getirmiş oldukları çiçek hastalığı ve o dönemde öldürücü olması nedeniyle çeşitli ölümler yaşanmış, nüfus yapısında aslında çok fazla değişiklik meydana gelmemiştir.¹²

Bu gelişmeler sonrasında Aydın Vilayeti'ne Muğla Sancağı'na bağlı Bodrum Kazası'nın veya Kasabası'nın 1881/1882-1893 yılındaki nüfusu incelendiğinde, nüfusun 11.551'nin Müslüman, 2.245'nin Rum (Hıristiyan) olduğu görülmüştür.¹³ Bu nedenle, 1831 Osmanlı nüfus sayımında Bodrum'da azınlık olarak bulunan Hıristiyanların dikkatli sayılmadıkları, hesaba katılmadıkları söylenebilir. Bu yüzden, Ermeni, Bulgar ve Katolik nüfusa rastlanılmamıştır. Bodrum'un 1894 yılı itibarıyla toplam nüfusu ise 14.008'dir. Bu nüfusunun 11.613'ü Müslüman, 2.264'ü Rum*, 45'i Musevi ve 86'sı yabancıdır. Bodrum'un

⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, Cilt: II, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara 1988, s.315.

¹⁰ Enver Ziya Karal, *Osmanlı İmparatorluğu'nda İlk Nüfus Sayımı*, Ankara 1997, s. 10-11.

¹¹ Enver Ziya Karal, a.g.e., 204.

¹² Avram Galanti Bodrumlu, a.g.e., s.40.

¹³ Kemal H. Karpat, *Osmanlı Nüfusu (1830-1914) Demografik ve Sosyal Özellikleri*, İstanbul 2003, s.162.

* Rum terimi Urum olarak da bilinmektedir. Müslümanların, Anadolu'da, Roma ve Doğu Roma (Bizans) İmparatorlukları'nın yönetimi altında yaşayan, etnik kökenleri ne olursa olsun, bütün Hıristiyanlara vermiş olduğu addir. Onun için, Anadolu Diyâr-ı Rum olarak

merkezindeki nüfusun 3.605'i Müslüman, 2.264'ü Rum, 86'sı Musevi ve 45'i yabancıdır.¹⁴ Bu rakamlardan da anlaşıldığı üzere 19.Yüzyılın hemen sonunda Türk-İslam nüfus lehine büyük bir dönüşüm gerçekleşmiştir.

İkinci neden olarak; Osmanlı Devleti'nin Girit sorunu nedeniyle yaşamış olduğu sorundur. Girit isyanı 1866'da patlak vermiş ve 30 Mayıs 1913'te yapılan Londra Barış Antlaşması'yla Girit'in Yunanistan'a ilhaki resmen kabul edilmiştir. Bu yüzden yaşanan bu isyanlar-sıkıntılar sırasında, hem de Girit'in Yunanistan'a ilhakından hemen sonra, Girit'ten canlarını kurtaran Türk-İslam nüfus kabileler halinde Bodrum'a da gelip yerleşmiştir. 20. Yüzyılın hemen başında yani 1904 yılında Bodrum kazasının toplam nüfusu 16.387'dir. Nüfusun 8.089'u erkek, 8.298'si ise kadındır. Bu nüfusun 13.352'si Müslüman, 2.801'i Rum, 140'ı Musevi ve 109'u da yabancıdır.¹⁵

Üçüncü neden ise, I. Dünya savaşı sırasında 1915 yılında Fransız kruvazörü Duplex'in Bodrum'u topa tutması ve Fransızların karaya çıkmaya çalışmalarıdır. Bu olay sırasında Bodrum'daki Yahudiler veya Museviler Milas'a gitmişlerdir. Bu olaydan sonra, ileride görüleceği gibi, Bodrum'da hemen hemen Yahudi aile kalmamıştır.¹⁶ Bu durum Bodrum'daki Türk-İslam nüfusun lehine bir sonuç oluşturmuştur.

Dördüncü neden olarak da Millî Mücadele sırasında yaşanan gelişmeler ve İtalyanların Bodrum ve çevresini işgal etmesi gösterilebilir. İtalyanlar Paris Barış Konferansı'nda İngiltere'nin İzmir'i Yunanlılara verdiğini, İzmir ve çevresini kaybettiğini anlayınca 11 Mayıs 1919'da Fethiye, Marmaris ve Bodrum'u işgal etmiştir.¹⁷ Bu tarihten İtalyanların, II. İnönü zaferi'nin ardından ilk olarak Antalya ve çevresindeki birliklerini çekmesiyle başladığı, Anadolu'daki işgallerine son vermesine kadar yani 1922'ye kadar geçen süre içerisinde Bodrum'da nüfus açısından bir hareketlilik söz konusudur. Bu süreçte TBMM Hükümeti tarafından sancakların "*Sıhhi İctima'i Coğrafya*"larının hazırlanılması isteğini, Muğla (Menteşe) Sancağı yöneticileri yaptıkları çalışma ile yerine getirmişlerdir. Bu nedenle, bu yıllara ait Bodrum'un nüfus yapısı hakkındaki bilgilere buradan ulaşmak mümkündür. Buradan elde edilen bilgilere göre; Bodrum'un 1922 yılındaki toplam nüfusu 21.101'dir. Bu

da adlandırılmıştır. Bu nedenle, Rum ve Rumlar ile Yunan ve Yunanlılar kavramları arasında etnik açıdan herhangi bir ilişki söz konusu değildir. Yunanlıların kökeni farklıdır. Ancak, yanlış kullanım nedeniyle bugün Rum=Yunan olarak bilinmekte ve algılanmaktadır. Bkz.: "Rum", *Anabritannica Genel Kültür Ansiklopedisi*, Cilt:26, Ana Yayıncılık, İstanbul, 1987, s.388.

¹⁴ Vital Cuinet, *Histoire de l'Asia Mineure*, III, Paris, 1895, s.622-624.

¹⁵ Salname-i Vilayet-i Aydın, 1320 (1904), s. 392.

¹⁶ Avram Galanti Bodrumlu, *a.g.e.*, s.40.

¹⁷ Mevlüt Çelebi, "Millî Mücadele'de İtalyan İşgalleri", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt:9, Sayı:26, Ankara, 1993, s.402-405.

nüfusun; 17.187'si Türk-Müslüman, 3.684'ü Rum, 215'i Musevi, 15'i ise zencidir.¹⁸

Yukarıda ifade edilen rakamlara bakıldığında, Türk-Müslüman nüfusun en çalkantılı ve çeşitli demografik iddiaların yer aldığı bir dönemde dahi Bodrum ve çevresinde hâkim unsur olduğu görülmektedir. Dikkati çeken noktalardan biri ise Bodrum ve çevresindeki Musevi nüfusun önceki durumuna göre biraz artmış olmasıdır. Bir başka nokta ise Bodrum ve çevresindeki Rum nüfusun fazla artmamış olmasıdır. Buna İtalya ile Yunanistan arasındaki kötü ilişki, kırgınlık neden olmuş olabilir. Bir anlamda İtalyan'lar Rumların bölgeye gelmelerine müsaade etmemiş, Rumlar da daha çok Yunanlıların işgal etmiş olduğu bölgeleri tercih etmiştir.

A. İlk Genel Nüfus Sayımının Yapılması Ve Bodrum'un Nüfus Yapısı

Kurtuluş Savaşı'nın Türk milleti tarafından zaferle sonuçlandırılmasının ardından 24 Temmuz 1923'te Lozan Barış Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşmayla yeni bir Türk devleti'nin kurulmuş olduğu hem İtilaf Devletleri, hem de diğer ülkeler tarafından kabul edilmiş, uluslararası arenada tanınmıştır. Tam bağımsız bir devletin kurulmasının ardından, Mustafa Kemal Atatürk'ün ifadesiyle hem "...içeride ve dışarıda saygı ile anılan yeni toplum, yeni devlet..."¹⁹ oluşturmak, hem de Türkiye'ye önce çağdaş uygarlık seviyesine, hatta üstüne çıkarmak amacıyla, siyasî, ekonomik, sosyal, kültürel pek çok alanda inkılaplara girişilmiştir.

Bu nedenle, sosyal alanda yapılan inkılâp hareketleri sonrasında, sağlık alanında da pek çok düzenlemeler ve atılımlar gerçekleştirilmiştir. Bu gelişmeler sonrasında, Türkiye genelinde kolera, sıtma, tifo, dizanteri gibi çocuk ölümlerini artıran hastalıkların tedavisi gerçekleştirilmiştir.²⁰ Bu durum, Cumhuriyetin ilk yıllarında yavaş da olsa nüfus artışının artmasına etki etmiştir. Ayrıca, eğitim ve öğretim işlerinin geliştirilmesi, halkın bilinçlendirilmesi, bilgilendirilmesi ve bebek ölümlerinin azaltılması gibi nedenler de nüfus artışında etkili olmuştur. Bu ve diğer nedenler yüzünden, Türkiye genelindeki nüfus artışına paralel olarak, Bodrum'da da nüfus artışında bir hareketlenme söz konusu olmuştur.

Bu değişim ve hareketlenmeye neden olan bir başka etken ise Lozan Barış Antlaşması'ndan sonra Yunanistan ile Türkiye arasında yaşanan "nüfus mübadelesi"dir. Türkiye ile Yunanistan arasında 30 Ocak 1923'te imzalanan "*Türk ve Rum Nüfus Mübadelesine Dair Sözleşme ve*

¹⁸ Dr. Esat, *Türkiye'nin Sıhhi İctima'i Coğrafyası Muğla (Menteşe) Sancağı 1922*, Öğüt Matbaası, Ankara, 1922, s.62.

¹⁹ Atatürkçülük (3. kitap), *Atatürkçü Düşünce Sistemi*, Kara Harp Okulu Yayını, Ankara, 1986, s.64.

²⁰ Hamza Eroğlu, *Türk İnkılâp Tarihi*, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1982, s. 243-244.

Protokol' gereğince, Bodrum'daki Rumlar Yunanistan'a gönderilmiş, Yunanistan'daki Müslümanlar ise Türkiye'ye bir kısmı da Bodrum'a getirilmiştir. Adı geçen protokolden hemen sonra Muğla'nın Bodrum İlçesi'ne 1925 ile 1931 yılları arasında Yunanistan ve Yugoslavya gibi Balkan Ülkeleri'nin değişik yerlerinden mülteci sıfatıyla 270 aile ve bunların oluşturduğu 1140 kişi iskân edilmiştir. Bu aileler geldikleri yerlerdeki iskân yerleri, geçim alanları ve meslek gruplarına göre Bodrum'da tarımsal ve şehrsel olmak üzere iki gruba ayrılmış, geçimlerini sağlamaları amacıyla mübadeleye tabi tutulan Rumlardan kalma bağ, bahçe, tarla, otlak, incirlik ve zeytin bahçeler, hane, dükkan, fırın, meyhane gibi emtialar verilmiştir.²¹ İleride görüleceği gibi, Rumların da Bodrum'u terk etmesinin ardından, Cumhuriyet döneminde Bodrum'daki azınlıkların yani gayr-i müslimlerin nüfusu son derece azalacaktır.

TBMM'nin 20 Nisan 1921'de sancakları kaldırarak yerine "*Vilayet Teşkilatı*"nın kurulmasının ardından,²² Türkiye Cumhuriyeti'nin ikinci anayasası 20 Nisan 1924 tarihinde kabul edilmiştir. Bu Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'nun 89. maddesi Türkiye'nin yeni idarî taksimatını ortaya koymuştur. Buna göre; yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin idarî taksimatı için şöyle denilmektedir: "*Türkiye coğrafi vaziyet ve iktisadi münâsebet nokta-i nazarından vilâyetlere, vilâyetler kazâlara, kazâlar nahiyelere münkasemdir (ayrılmıştır), ve nahiyeler de kasaba ve köylerden terekkiüp eder(oluşur).*"²³ Böylece, Türkiye illere, iller ilçelere, ilçeler nahiyelere (kasabalara), kasabalar da köylere ayrılmıştır. Buna göre idarî taksimatın en küçük birimini köyler oluşturmuştur. Yapılan yeni düzenlemeyle birlikte Muğla il haline getirilmiş, hemen hemen bugünkü idarî yapı ortaya çıkmıştır. Muğla'nın ilçelerini ise Bodrum, Fethiye, Köyceğiz, Mermeris (Marmaris) ve Milas meydana getirmiştir. Bu nedenle, Cumhuriyetin ilk genel nüfus sayımında Muğla merkez, adı geçen ilçeler ve köyler yer almıştır.

Cumhuriyet ilan edildikten sonra hemen bir genel nüfus sayımının yapılması öncelikli bir konu olmadığından, çözülmesi gereken çok önemli konular bulunduğundan, her yıl yayınlanmakta olan Devlet Salmeleri'nde vilâyetlerin nüfuslarına yer verildiği için fazla ihtiyaç hissedilmemiştir. Türkiye'de 1927 yılına kadar ayrıntılı genel nüfus sayımı yapılmamıştır. Bu nedenlerden dolayı, Türkiye Cumhuriyeti'nin

²¹ <http://www.atam.gov.tr/index.Page=Dergi> İçerik No=251/10.04.2008'den Bayram Akça, "Lozan Barış Antlaşması'ndan Sonra Balkan Ülkelerinden Muğla Vilayeti'ne Gelen Muhacirler", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: XVII, Sayı:51, Ankara, 2001.

²² Talat Mümtaz Yaman, "Osmanlı İmparatorluğu Mülkî İdaresinde Avrupalılaştırma", *İdare Dergisi*, Yıl:13, Sayı:142, İstanbul, 1940, s.1487-1494.

²³ J. Deny, "Sancak", *İslam Ansiklopedisi*, Cilt: X, Millî Eğitim Bakanlığı Yayını, İstanbul, 1993, s. 189.

ilk ayrıntılı genel nüfus sayımı 28 Teşrinievvel (Ekim) 1927'de yapılmıştır.

Bu sayede Bodrum nüfusu hakkında ayrıntılı bilgilere ulaşma ve bu bilgilere dayanarak bilimsel değerlendirmeler yapabilmek imkânı doğmuştur. Bir beldenin nüfusu ve istihdam durumu o bölgenin iktisadî gelişmesini değerlendirebilme yönünden büyük bir önem taşır. Bir başka deyişle, nüfus ve iş gücünün oluşum şekli ve artışı, kalkınan bir bölge için faydalanılabilecek bir araçtır.²⁴ Bu nedenle, Bodrum'un tarım, ekonomi ve sanayisinin belli bir düzeye gelebilmesinde nüfus ve onun özellikleri çok önemlidir.

1927 Genel Nüfus Sayımı'na göre; Türkiye'nin toplam nüfusu 13.648.270 kişidir. Bu nüfusun sadece % 23.5'i şehirlerde, % 76.5'i ise köylerde yaşamaktadır. 1927 Genel Nüfus Sayımı'na göre 175.390 kişi olan Muğla nüfusu, şehirlerde ve köylerde yaşama biçimi bakımından, Türkiye'nin geneli ile paralellik göstermektedir. Bu nüfusla Bodrum ülke nüfusunun yaklaşık %12'sini barındırmıştır. Muğla'nın nüfus yoğunluğu 13.7'dir. Muğla'da kilometre kareye düşen nüfus miktarı ise 12.760'tır.²⁵

Cumhuriyetin ilk genel nüfus sayımına dayanılarak yapılan açıklamalardan başka, bu sayım sonucu temel alınarak Bodrum nüfusunun başka özellikleri hakkında da bilgiler vermek mümkündür. Bu nedenle, çalışmanın bu kısmında nüfusun diğer nitelikleri hakkında ayrıntılı bilgiler verilecek ve bazı değerlendirmeler yapılacaktır.

1- Genel Nüfus Sayısı ve Cinsiyet İtibariyle Nüfus Durumu

Cumhuriyetin ilk genel nüfus sayımına göre, Bodrum'un genel nüfus sayısı ve bu nüfusun cinsiyet itibariyle durumu aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Bodrum	Erkek	Kadın	Toplam	Km ² 'ye Düşen Toplam Nüfus	Nüfus Yoğunluğu	Kayıp
	7.045	8.649	15.694	690	22.7	28

Tablo:1²⁶

Bu tabloda görüldüğü gibi, Bodrum ve çevresinin toplam nüfusu 15.694 kişidir. Cinsiyete göre Bodrum ve çevresindeki bu toplam nüfus değerlendirildiğinde, 15.694 kişinin 7.045'i erkek, 8.649'u kadındır.

²⁴ Bu konu hakkında daha geniş bilgi için bkz.: Yılmaz Büyükerşen ve diğ., *İktisada Giriş-I*, Eskişehir, 1999, s.27-29.

²⁵ T.C. Başbakanlık İstatistik Umum Müdürlüğü (TCBIUM), *1927 Genel Nüfus Sayımı*, Fasikül I, Hüsnütabiat Matbaası, Ankara, 1929, s. XIV.

²⁶ TCBIUM, *a.g.e.*, s. VI.

Yani, kadınların erkeklerden daha fazla olduğu görülmektedir. Atatürk dönemindeki bu ilk genel nüfus sayımı sonuçlarına bakıldığında, hemen dikkati çeken özellikten birinin bu olduğu ifade edilebilir. Ayrıca, Bodrum ve çevresindeki nüfusun cinsiyet açısından, Cumhuriyetten önceki cinsî yapıyla paralellik oluşturduğu ve daha önceki cinsî yapının, nüfusun artmasına karşın, korunduğunu söylemek mümkündür.

İlk genel nüfus sayım sonuçları dikkatli incelendiğinde, Muğla'da nüfusun en yoğun olduğu yer Bodrum'dur ve 22.7'lik yoğunluk oranıyla ilk sırada yer almaktadır. Muğla'nın tüm ilçelerindeki yoğunluk ortalamasının 13.7 olduğu bir dönemde Bodrum'un nüfus ve yerleşme açısından çekim merkezi durumunda olduğu görülmektedir. Muğlalıların ve Türkiye'nin değişik yerlerinden insanların hayatlarını sürdürmek için daha fazla tercih etmiş oldukları yer Bodrum olarak karşımıza çıkmaktadır. Nüfus yoğunluğunun en az olduğu yer ise Mermeris (Marmaris)'tir ve nüfus yoğunluğu 7.8'dir. Sonuçlarda dikkati çeken en önemli noktalardan biri de 28 kişinin kayıp yani o günün ifadesiyle mevaki statüsünde olmasıdır. En fazla kayıp nüfus ise Milas'ta olup, toplam 139 kişidir.

2. Yaş Grupları İtibariyle Nüfus

1927 Genel Nüfus Sayımı'nda ilk defa ayrıntılı bilgiler verilmiş olduğundan, daha önceki sayımlarda yer almayan ve ulaşılması mümkün olmayan bazı nüfus özelliklerine kolaylıkla elde mümkündür. Bu sayım sonuçlarından ulaşabilen özelliklerden biri de Bodrum nüfusunun yaş grupları itibariyle dağılışıdır. Bu nedenle, Bodrum'un yaş grupları itibariyle nüfusunun durumu ayrıntılı olarak ortaya konulmuştur. Cumhuriyetin ilk nüfus sayımında Bodrum'un yaş gruplarına göre yapısı aşağıdaki gibidir;

Yaş Grupları

Cinsiyet	0-1	1-2	3-6	7-12	13-19	20-45	46-60	61-70	71+	Yaşı Bilinmeyen
E	362	550	684	821	1.525	2.011	666	316	104	6
K	296	469	649	731	1.592	3.313	1.088	313	191	5
T	658	1.019	1.333	1.552	3.117	5.324	1.754	629	295	11

Tablo:2²⁷

Bu bilgilerden, Bodrum ve çevresindeki iktisadî, kültürel, sosyal ve ticarî durumu etkileyecek, gelişmesini sağlayacak bir nüfus alt yapısının var olduğu sonucuna varılabilir. Çünkü, her sosyal faaliyet

²⁷ TCBIUM., a.g.e., s. 12.

alanında ihtiyaç duyulan temel faktör, o alanda yetişmiş insan potansiyelidir. İleride de görüleceği gibi, Atatürk döneminin ilk yıllarında, okuma ve yazma istenilen ölçüde olmamasına karşın, kas gücüyle çalışabilecek insan sayısı istenilen seviyededir. Tablodan da anlaşıldığı gibi, çalışabilecek ve belli bir olgunluğa ulaşmış insan sayısı bir hayli fazladır. Yaş grupları içerisinde en fazla kitleyi bulunduran 20-45 grubudur. Bu grupta 5.324 kişi bulunmaktadır.

1927 Genel Nüfus Sayımı'na göre, yaş grupları dikkate alındığında, çoğunluğun genç nüfus olduğunu söylemek mümkündür. Yani, Bodrum ve çevresi Cumhuriyetin ilk yıllarında çok genç bir nüfusa sahiptir. Atatürk'ün güvendiği ve Cumhuriyeti emanet ettiği genç nüfus, bu yıllarda Bodrum ve çevresinde de etkin konumdadır. Bu durum da iktisadî, kültürel ve siyasî alanlarda nüfusun ihtiyaçlarını ortaya çıkarmış, bu alanlarda çalışma ve çeşitli hizmetleri gerekli kılmıştır. Özellikle eğitim, sağlık, ekonomik alanlarda, yeni yatırımlara ve yeni alt yapı hizmetlerine ihtiyaç duyulmuş, Cumhuriyet Hükümetleri'nin genç nüfusun ihtiyaçlarını dikkate almasına neden olmuştur.

3. Medenî Hale Göre Nüfus

Toplumların tüm kesitlerinde olduğu gibi, Bodrum'daki toplum yapısının ve geleceğinin belirlenmesinde nüfusun medeni halinin bilinmesinde büyük yararlar vardır. Bu nedenle, Atatürk döneminin ilk yıllarındaki nüfusun medeni halini 1926 vilâyet sayımından kısmen öğrenmek mümkün olsa bile, tam anlamıyla bilimsel bilgilere ve değerlendirmelere ilk defa bu sayım sonuçlarından ulaşılabilmektedir. Buna göre Bodrum'un medenî hale göre nüfusu tablodaki gibidir;

Cinsiyet	Bekâr	Evli	Dul	Boş	Bilinmeyen
Erkek	4.148	2.772	93	28	4
Kadın	3.774	3.075	1.612	184	4
Toplam	7.922	5.847	1.705	212	8

Tablo:3²⁸

Bu tablodan da anlaşıldığı gibi, Bodrum nüfusu medenî hale göre karışık bir yapı sergilemektedir. Bu yapı içerisinde sayıca en fazla olanlar bekârlardır. Bu durum, Bodrum'un genç bir nüfusa sahip olduğunu bir kez daha göstermektedir. Toplam 7.922 bekâr içerisinde erkeklerin daha fazla bir sayıya sahip olduğunu ve 4.148 erkeğin bekâr olduğu görülmektedir. Bu tabloda dikkati çeken konulardan biri de Bodrum'un genel nüfusu içerisindeki dul ve boş kalan kişilerin sayısının 1.917 olmasıdır. Bunun sebebi olarak da, başta 20. yüzyıldaki farklı güçlerle uzun süren savaşlar yani Trablusgarp, Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı

²⁸ TCBIUM., *a.g.e.*, s.12.

ve Millî Mücadele yıllarındaki savaşlar, kayıplar ve çeşitli ölümler gösterilebilir.

Anlaşmazlık, geçimsizlik nedeniyle boşanmaları ikinci sırada saymakta fayda vardır. Çünkü, Cumhuriyetin bu ilk yılları, Bodrum ve çevresindeki sosyal yapının, Türk kültür ve aile yapısının geleneksel bir çizgide korunduğu yıllar olmuştur. Bu nedenle, günümüzdeki sosyolojik, ekonomik değişme ve gelişmelerin aile hayatına farklı yansımalarıyla yaşanan ayrılma ve dul kalma olayları kapsamında düşünülmemesi gerektiğini ifade etmek yanlış bir tutum olarak değerlendirilemez.

4. Okur-Yazarlık Yönünden Nüfus

Bir bölgenin, bir şehrin, bir beldenin gelişip kalkınması o yerlerin sahip olduğu yetişmiş, iyi eğitim almış, bilinçli ve girişimci insan gücü ile doğru orantılıdır. Cumhuriyetin ilk yıllarındaki Bodrum nüfusunun okuma ve yazma durumu hakkındaki ilk bilgilere de 1927 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarından ulaşılabilmektedir. Bu nedenle, Bodrum'un okur-yazarlık yönünden nüfusu aşağıdaki gibidir;

Cinsiyet	Okuma-Yazma Bilen	Okuma-Yazma Bilmeyen
Erkek	1.363	5.682
Kadın	378	8.271
Toplam	1.741	13.953

Tablo:4²⁹

Bu ilk genel nüfus sayımına göre; Türkiye'nin genelinde 1.111.496 kişi okuma-yazma bilirken, toplam nüfus içerisindeki okuma-yazma oranı % 8'dir. Buna karşılık 13.629.488 kişi olan genel nüfus içerisinde 12.517.992 kişi ise okuma-yazma bilmemektedir.³⁰ Bu da Türkiye'nin genelinde eğitim ve öğretim işlerinin ve okur-yazar oranının çok düşük olduğunu göstermektedir.

Türkiye'nin genelinde okuma-yazma oranındaki düşüklüğe paralel olarak, Bodrum ve çevresindeki okuma-yazma oranının da düşük olduğu görülmektedir. Bodrum'un toplam nüfusu içerisindeki okuma-yazma bilenlerin oranı yaklaşık % 12'dir. Yani, Türkiye ortalamasının üzerindedir. Ancak, bu oran yine de çok düşüktür. Bu nedenle, Atatürk döneminde bütün Türkiye'de olduğu gibi, Bodrum ve çevresindeki eğitim-öğretim faaliyetlerine ağırlık verilmiştir.

İlk genel nüfus sayımı sonrasında Bodrum merkez kazasında 1.363 erkek ve 378 kadın okuma-yazma bilirken, buna karşın 5.682 erkek ve 8.271 kadın okuma-yazma bilmemektedir.³¹ Bu durum yani kadınların erkeklerden daha az okur-yazar olması Bodrum'un diğer, nahiye, kasaba,

²⁹ TCBIUM., a.g.e., s. 12.

³⁰ TCBIUM, 1935 Genel Nüfus Sayımı Türkiye Nüfusu Kat'i Tasnif Neticeler, Ahmet İhsan Basımevi, Ankara, 1937, s. 382.

³¹ TCBIUM., 1927 Genel Nüfus Sayımı, s.12.

ve köylerine doğru gidildikçe daha kötü bir tablo ortaya çıkarmakta, okuma-yazma bilen kadınların sayısı giderek düşmektedir. Böyle bir durumun ortaya çıkmasında; geri kalmışlık, eğitim-öğretim kurumlarının azlığı, geleneksel Türk toplum yapısı, din adına kadınların eğitim-öğretim imkânlarından uzak tutulması gibi nedenler etkili olmuştur. Bu nedenle, Atatürk döneminin ilk yıllarında Bodrum toplam nüfusu içerisindeki kadınların, okuma-yazma ve kültürel konularda, erkeklerden daha geride kalmış olduklarını söylemek mümkündür.

5. Doğum Yerleri İtibariyle Nüfus

Bodrum ve çevresindeki nüfusun bu niteliğinden bahsederken, Bodrum'un idarî birimlerinde dünyaya gelen nüfustan daha çok, Türkiye dışında doğup da Bodrum'da yaşayan insanlar kastedilmiştir. Bu nedenle yurt dışında doğan insanlar göz önünde bulundurulmuştur. Buna göre, doğum yerleri itibariyle nüfus aşağıda gösterilmiştir.

Ülkeler	Erkek	Kadın	Toplam
Türkiye	6.664	8.270	14.934
İran	1	-	1
Suriye	-	2	2
İngiltere	1	-	1
Bulgaristan	13	8	21
Fransa	-	1	1
Yunanistan	232	244	476
İtalya	125	121	246
Rusya	1	1	2
Sırbistan	8	1	9

Tablo:5³²

Görüldüğü gibi, Atatürk dönemindeki ilk genel nüfus sayımına göre, yurt dışında doğan ve Bodrum'da yaşayan nüfusun çoğunluğunu, 476 kişiyle Yunanistan'da doğan Türk-İslâm nüfusu oluşturmaktadır. Bunların büyük bir kısmını, yukarıda ifade edildiği gibi, Türkiye ile Yunanistan arasında 30 Ocak 1923'te imzalanan "*Türk ve Rum Nüfus Mübadelesine Dair Sözleşme ve Protokol*" gereğince Bodrum ve çevresine getirilip yerleştirilen Türk-İslam nüfusu meydana getiren insanlar oluşturmaktadır. Ayrıca, Osmanlı Devleti 19. ve 20. yüzyılda Balkanlarda da büyük sıkıntılar yaşamıştır. Sırbistan-Karadağ ayaklanmaları v.b. olaylar, Bulgaristan'ın bağımsızlığını kazanması, Balkan Savaşları nedeniyle buralardaki Türk-İslam nüfus katliamlardan kurtulmak için Osmanlı Devleti'ne sığınmış, Osmanlı Devleti de onları ülkenin çeşitli yerlerine yerleştirmek durumunda kalmıştır. Bu yerlerden

³² TCBIUM., a.g.e., s.79.

biri de Bodrum olmuştur. Sayısı az olmakla birlikte böyle olduğu düşünülen insan sayısı 9'dur.

Yukarıdaki bilgilerden hareketle, Türkiye dışında doğan, Bodrum ve çevresinde yaşayan yabancı uyruklu insanların çoğunluğunu Balkan ülkelerinden ve İtalya'dan göç edenlerin oluşturduğunu söylemek mümkündür. Çünkü, İtalya doğumlular 246 kişiyle ikinci sırada yer almaktadır. Bodrum'da bu kadar İtalya doğumlu insanın bulunmasının en önemli nedeni olarak, gezip görmek amacıyla bölgeye gelen insanların burada kalması düşünülse bile, üç yıllık İtalya işgali sayılabilir. İtalyanlar 23 Mart-1 Nisan 1921 tarihleri arasında Türk ordusunun İkinci İnönü Muhaberesi'ni kazanmasının ardından Anadolu'yu terke başlayınca³³, Bodrum ve çevresine gelen insanların ülkelerine dönmemiş olmaları İtalya doğumlu insanların bölgede fazla sayıda bulunmasının bir nedeni olabilir. İtalya doğumlulardan sonra, Bulgaristan'da doğanlar ise 21 kişi olup üçüncü sırada yer almaktadır. Bu tabloda dikkati çeken noktalardan biride Afganistan, Suriye ve Irak gibi sayımda listede yer alan Orta Doğu ülkelerinde doğan hiç bir kişinin Bodrum ve çevresinde yaşamıyor olmasıdır.

6. Ekonomik Faaliyet Dalları İtibariyle Nüfus

Herhangi bir bölgenin ya da bir yerleşim yerinin ekonomik, sosyal, kültürel ve ticarî faaliyetlerini ve hizmet sektörlerindeki durumlarını, nüfusun bu niteliklerinden yararlanarak açıklamamız mümkündür. Bu alanlarda bilgi sahibi olmamıza yardımcı olan nüfus özelliklerine yine ilk genel nüfus sayımı sonuçlarından ulaşabilmekteyiz. Buna göre Bodrum'un ekonomik çalışma kolları bakımından nüfusu aşağıdaki gibidir;

Meslekler

Cinsiyet	Ziraat	Sanayi	Ticaret	Serbest	Memur	Hâkimler	Ordu	P.T.T.	Başka	Mesleksiz
E	3.131	299	238	60	113	5	35	2	205	2.956
K	2.258	22	-	8	5	-	-	-	37	6.339
T	5.389	321	238	68	118	5	35	2	242	9.295

Tablo:6³⁴

Yukarıdaki tablodan anlaşılacağı üzere, 1927 ilk genel nüfus sayımına göre Bodrum ve çevresinde mesleksiz, öğrenci ve çalışamaz durumda olanların sayısı en fazladır. Nüfusun yarısından fazlası yani

³³ Nuri Köstüklü, "Batı Cephesi", *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-I*, (Haz. Durmuş Yalçın-Azmi Süslü v.diğ.), ATAM Yayınları, Ankara, 2000, s.279.

³⁴ TCBIUM., *a.g.e.*, s. 26.

9.295 kişi ekonomik olarak hiç bir değere sahip değildir. Yani, ister hizmet, ister üretim sektöründe olsun belli bir mesleği icra etmemiş, üretim faaliyetlerinde görev almamış ve tüketici durumda olmuştur. Bunun da Bodrum'un gelişmesi ve kalkınmasını olumsuz yönde etkilediğini söylemek mümkündür. Bu tabloda dikkati çeken diğer bir konu da, nüfusun 5.389 kişiyle en fazla çalıştığı meslek kolunun tarım sektörü olmasıdır. Bu da Cumhuriyetin ilk yıllarında, Bodrum ve çevresindeki nüfusun, tarım ve hayvancılıkla meşgul olduğunu göstermektedir. Ayrıca, Bodrum'da küçük sanatlar, el dokumacılığı gibi tarihi süreç içerisinde her zaman var olmuştur. Bu nedenle, Bodrum ve çevresindeki “*sanayi ve küçük sanatlarla uğraşma geleneği*” az çok bu dönemde de devam etmiştir. Yine aynı şekilde nüfusun % 76.5'inin köylerde yaşıyor olması, Türkiye'nin şehirleşmeyi ve sanayileşmeyi gerçekleştirmiş bir ülke olmaması da insanların tarım ve hayvancılıkla uğraşmalarını gerekli kılmıştır.

Ekonomik gelişmişliği ve kalkınmayı çeşitli meslek gruplarındaki çalışan insanlar belirler. Çünkü, üretimi gerçekleştiren onlardır. 1927 ilk genel nüfus sayımına göre ekonomik faaliyet dallarında çalışanların ve Atatürk döneminin ilk yıllarında Bodrum ve çevresindeki üretimi gerçekleştirenlerin yani tarım, sanayi, ticaret ve serbest meslekle uğraşanların sayısı 6.016 kişidir ve neredeyse nüfusun yarısı kadardır.³⁵ Buna karşılık tüketici durumunda olan nüfus ise, yukarıda da ifade edildiği gibi, 9.295 kişidir.

1927 genel nüfus sayım sonuçlarına göre, Bodrum'da hizmet sektöründe çalışanların toplam sayısı 160'tır. Bu sektörde çalışan kadın sayısı yine erkeklerin çok gerisindedir ve toplam 159 çalışan kadın mevcuttur. Bu sektörde en fazla kişi orduda görev yapmakta ve sayıları 5'tir. Bu grupta dikkati çeken noktalardan biri de bu yıllarda Bodrum'da hiçbir bayan hâkimin, ordu mensubunun ve PTT çalışanının olmaması ve görev yapmamasıdır. Bu da Cumhuriyetin ilk yıllarında, bir anlamda toplumdaki “*kadın okutulmaz ve çalışmaz geleneksel anlayışının*” pek kırılmadığını göstermektedir. Ancak, bu anlayış daha sonraki yıllarda kadın erkek eşitliği bağlamında kadınlara tanınan haklar çerçevesinde ortadan kaldırılacak, kadınlar da yavaş yavaş çalışma hayatına girmeye başlayacaktır.

7. Ana Dile Göre Nüfus

Cumhuriyetin ilk genel nüfus sayımı sonuçlarından elde edilebilen Türkiye nüfusunun özelliklerinden biride ana dile göre nüfus miktarlarıdır. Bu nedenle, Bodrum nüfusunun bu konudaki yapısını da bu sonuçlardan öğrenmek mümkündür. Bodrum'un anadile göre nüfus durumu aşağıdaki tabloda gösterilmiştir;

³⁵ TCBIUM., *a.g.e.*, s. 26.

Diller	Erkek	Kadın	Toplam
Türkçe	6.802	8.379	15.181
Rumca	233	270	503
Arapça	8	-	8
Yahudice	2	-	2

Tablo:7³⁶

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi, Türkçe Bodrum ve çevresinde en fazla konuşulan ve geçerliliği olan ana dildir. Nüfusun % 99'dan fazlasının Türkçe konuşuyor olması, bölgenin hiçbir yoruma sebep olmadan, etnik açıdan Türklerin hâkim millet konumunda olduğunu göstermektedir. Hem Atatürk dönemindeki, hem de yukarıda verilen nüfus ile ilgili bilgiler dikkatli bir şekilde incelendiğinde, Millî Mücadele öncesinde ve sırasında Anadolu'nun batı kesimi hakkında yapmış oldukları gerçek dışı yorumların, buralardaki nüfusun büyük kısmının Rumlardan oluştuğuna dair iddiaların ne kadar siyasî değerlendirmeler olduğu hemen anlaşılmaktadır.

Yine, dikkati çeken önemli noktalardan biri de, Türkçe'den sonra Bodrum'da en fazla konuşulan dilin Rumca olmasıdır. Rumların zaten az olan sayıları, Yunanistan'ın İngilizlerin desteğiyle İzmir ve çevresini işgale başlamasından sonraki süreçte giderek azalmıştır. Türkiye ile Yunanistan arasında imzalanan nüfus değişimine ilişkin protokol uygulanmaya başlayınca ve 1927'ye gelindiğinde Bodrum'da sadece 503 Rumca konuşan insan kalmıştır. Bu sayı, Yunanistan'dan Muğla ve çevresine, buralardan da Yunanistan'a 1931 yılına kadar devam edecek olan nüfus değişimi sonrasında iyice azalacaktır. Bu da Bodrum ve çevresinde bir türdeş durumun ortaya çıkmasını ve millî kültürün oluşmasına neden olmuştur.

Ana dile göre nüfus tablosunda dikkati çeken bir başka nokta ise Atatürk döneminin ilk yıllarında, Rumlar hariç tutulacak olursa, Bodrum'da azınlıklara ait nüfusun yok denecek kadar azalmış olmasıdır. Bunun en önemli nedeni, yukarıda ifade edildiği gibi, I. Dünya Savaşı sırasında 1915 yılında Fransızların Bodrum'u topa tutması ve buradaki Yahudilerin Milas'a göç etmesidir. Bodrum merkez ve çevresinde sadece iki Yahudi'nin yaşıyor ve kendi anadilini konuşuyor olması bunun en önemli göstergesidir. Bodrum'da Türkçe ve Rumca'dan sonra en fazla konuşulan dil ise Arapça'dır. Muhtemelen çalışmak amacıyla bölgeye gelen sekiz erkek tarafından konuşulmaktadır.

8. Sakatlıklara Göre Nüfus

Ekonomik kalkınma, üretim ve hizmetler alanlarında etkili olan diğer nüfus özelliklerinden biri de, bir yerin nüfusu içerisindeki sakatlık

³⁶ TCBIUM., a.g.e., s. 54.

92 Atatürk Döneminde Bodrum'un Nüfus Yapısı (1923-1938)

ve sağlamlık durumudur. 1927 ilk genel nüfus sayımına göre Bodrum ve çevresindeki sakatlık durumu aşağıda gösterilmiştir;

Cinsiyet	Sakatlığı Olmayanlar	Kör	ve Sağır Dilsiz	Topal	Çolak	Kambur	Başka Sakatlığı Olanlar
Erkek	6.875	20	7	39	18	3	83
Kadın	8.610	8	4	5	1	-	21
Toplam	15.485	28	11	44	19	3	104

Tablo:8³⁷

Tablodaki veriler ışığında, Atatürk döneminin ilk genel nüfus sayımı sonuçlarına göre, Bodrum ve çevresindeki nüfusun, fizikî yönden sağlam bireylere sahip olduğunu söylemek mümkündür. Nüfusun sadece 209'unun her hangi bir sakatlığı söz konusudur. Bu homojen yapı içerisinde nüfusun en fazla etkilendiği sakatlık ise topallıktır ve Türkiye'nin genelinde yaygın olan bir sakatlık türüdür. 209 kişi olan sakatların büyük bir kısmının I. Dünya Savaşı, Kurtuluş Savaşı yıllarındaki düzenli ordu savaşları ve Kuvâ-yı Milliye dönemindeki yaralanmalardan kaynaklanmış olduğu ifade edilebilir. Çünkü, bu sakatlığa sahip olanların daha çok erkek olduğu, askere gidip-gelmeleri ve yapılan savaşlar düşünülürse, yukarıda dile getirilen nedenin asıl sebeplerden biri olduğunun altı çizilebilir. Ancak, bu tür sebep ve sakatlıklara rağmen, Cumhuriyetin ilk yıllarındaki nüfusun çalışabilirliği ve sağlamlığı, insan gücüne ihtiyaç duyulan bir dönemde, Bodrum'un gelişmesi ve kalkınması için büyük yararlar sağlamıştır.

Sakatlıklara göre nüfus tablosunda dikkati çeken noktalardan biri de erkeklerin kadınlara göre daha fazla sakatlığa sahip olmasıdır. Erkeklerin 6.875'i her hangi bir sakatlık sahibi değilken, kadınların 8.610'nda sakatlık söz konusu değildir. Bu nedenle, kadınların erkelere göre daha sağlıklı oldukları söylenebilir. Ayrıca, toplam nüfus içerisinde en az görülen sakatlık kamburluktur ve kadınlarda hiç görülmemektedir. Yine aynı şekilde, erkekler kadınlardan daha fazla kamburdur. Bütün bu rahatsızlıkların dışında yer alan ve sakatlıkları bilinmeyen insanların sayısı ise 104'tür. Burada da kadınların erkelere göre daha sağlıklı olduğu görülmektedir.

9. Dinlere-Mezheplere Göre Nüfus

Anadolu çok çeşitli medeniyetlere ve inanç sistemlerine sahip olmuştur. Bu değişik din ve dinin farklı yorumundan kaynaklanan

³⁷ TCBIUM., a.g.e., s. 40.

mezhepler Türklerin Anadolu'ya egemen olmasından sonra barış ve hoşgörü ortamında yan yana yaşamıştır. Türkler kendi yönetimleri altındaki farklı din ve mezhebe mensup insanların yaşamasını sağlamış, bu insanlar asimilasyona tabi tutulmamış, İslam Hukuku'nun kendilerine tanıdığı olduğu “*zimme*”^{*} statüsünde ve “*millet sistemi*”^{*} içerisinde Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar hayatlarını devam ettirmişlerdir. Bu nedenle, Cumhuriyetin ilk genel nüfus sayımında Bodrum'un din ve mezheplere göre nüfus yapısı aşağıda gösterilmiştir;

Cinsiyet	İslâm	Katolik	Protestan	Ortodoks	Ermeni	Hıristiyan	Musevi	Başka	Dinsiz
E	7.033	-	-	3	-	-	9	-	-
K	8.648	-	-	-	-	-	1	-	-
T	15.681	-	-	3	-	-	10	-	-

Tablo:9³⁸

Görüldüğü gibi, Cumhuriyetin ilk yıllarında Bodrum'daki Türk-İslâm nüfusu hızla türdeş bir yapıya kavuşmuştur. Yani Müslüman olmayanların sayıları yok denecek kadar azalmıştır. Özellikle, I. Dünya Savaşı, Millî Mücadele yıllarında zirveye çıkan gayr-i müslim nüfusa karşı olan kızgınlık ve sonrasında burada yaşayan azınlıkların Bodrum'u terk etmesi, yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin Lozan Barış Antlaşması'nda İstanbul sınırları dışında “*azınlık*” durumunu hiçbir şekilde kabul etmemiş olması ve azınlıkların mübadeleye tabi tutulmaları gibi nedenlerle, Bodrum'daki azınlık nüfus son derece azalmıştır. Bu da Türk-İslâm nüfus lehine bir nüfus benzeşmesini ortaya çıkarmıştır.

1927 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre, Bodrum ve çevresindeki azınlıkların sayısı sadece 13 kişidir. 19. yüzyılın sonunda yani 1894'te Bodrum kazasının toplam nüfusunun 14.008, bu nüfusunun

* İslâm hukuku terimi olarak *Zimme*; İslâm hâkimiyetini tanımak şartı ile müslüman toplumun diğer semavî din mensuplarına konuk severlik ve konma sağladığı süresiz olarak yürürlükte kalan bir tür sözleşmeyi ifade eder. Daha geniş bilgi için bkz.; “*Zimme*”, *İslâm Ansiklopedisi*, Cilt: 13, Millî Eğitim Bakanlığı Yayını, İstanbul, 1993, s. 566-571.

* Osmanlı Devleti vatandaşlarının yönetimini “*millet sistemi*”ne göre teşkilatlandırmıştır. Bu yönetim anlayışında ve “*millet sistemi*”nin temelinde bugünkü anlamda olduğu gibi “*ırk*” değil, “*din*” yer almıştır. Bu nedenle, Osmanlı Devleti kendi hâkimiyeti altında bulunan ve farklı dinlere mensup olan insanları ayrı birer “*millet*” olarak teşkilatlandırmıştır. Ermeni milleti, Yahudi milleti gibi, Onlara bir tür sözleşmeyle din hürriyeti, kültürel muhtariyet ve idarî işbirliği (idarî muhtariyet değil) statüsünü vermiştir. Bu milletlerin devletle olan ilişkisi en tepedeki Ruhanî liderle sağlanmıştır. Bu konu hakkında daha geniş bilgi için bkz.: *Osmanlı*, (Ed.: Güler Eren), Cilt:4, Yeni Türkiye Yayını, Ankara, 1999, s. 197-261

³⁸ TCBIUM., *a.g.e.*, s. 40.

11.613'ü Müslüman, 2.264'ü Rum, 45'i Musevi ve 86'sı yabancı olduğu düşünülürse³⁹, yukarıda bahsedilen nedenlerden dolayı, farklı etnik köken ve inanca sahip insanların bölgeyi terk ettikleri görülmektedir. Bu ise, Bodrum ve çevresindeki 15.694 toplam nüfus içerisinde çok az bir oranla karşılanmaktadır. Bu sonuç, Cumhuriyetin ilk yıllarında Bodrum ve çevresinin, inanç sistemi açısından, ne kadar türdeş bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bu da Türk-İslâm nüfusunun bölgeye ne düzeyde hâkim olduğunun, Bodrum ölçeğinde bir göstergesidir.

B. İkinci Genel Nüfus Sayımının Yapılması Ve Bodrum'un Nüfus Yapısı

Atatürk yada Cumhuriyet döneminde (1923-1938) gerçekleştirilen ikinci genel nüfus sayımı 20 Teşrinievvel (Ekim) 1935'te yapılmıştır. Ancak, bu sayım sonuçlarına bakıldığında 1927 Genel Nüfus Sayımı'ndan farklı olduğu görülmektedir. Cumhuriyetin ilk genel nüfus sayımında il ve ilçelerle ilgili her konuda ayrıntılı bilgiler verilmişken, bu sayım da çok farklı konu başlıklarında bilgiler sunulmaya çalışılmıştır. Bu bilgiler de daha çok il merkezlerine ilişkin bilgilerdir. Bu nedenle, bu sayım sonuçlarından ilçeyi temel alan ve ayrıntılı bilgilere ulaşılamamaktadır. Bu yüzden, ikinci sayım sonuçlarında Bodrum'la ilgili sunulan bilgiler ışığında bazı bilgiler verilmeye çalışılacaktır.

1. Bodrum'un Genel Nüfusu

Bu sayım sonrasında Türkiye'nin toplam nüfusu 16.158.018 kişi olarak belirlenmiştir. Bu sonuca göre; Türkiye genelindeki toplam nüfusun 7.936.770'i erkek, 8.221.248'i ise kadındır. Yani, genel nüfus içerisindeki kadın sayısı, erkek sayısından fazladır. Türkiye genelinde 1927 Genel Nüfus Sayımı'na göre 2.509.748 kişi artmıştır. Artan bu nüfusun 1.372.891'i erkek iken, diğer kalanları ise kadındır.⁴⁰ Cumhuriyet döneminde yapılmış olan bu genel nüfus sayımında Muğla'nın toplam nüfusu ise 196.772'dir. Bu nüfusun 93.356'sı erkek, 103.416'sı kadındır. Muğla'nın bu sayım sonrasında, diğer iller dikkate alındığında, nüfus yoğunluğu fazla değildir ve yoğunluk %15'tir. Bu kısa bilgilerden sonra Bodrum'un nüfus durumu aşağıda gösterilmiştir;

Bodrum	Erkek	Kadın	Toplam	Km²'ye Düşen Toplam Nüfus	Nüfus Yoğunluğu
	8.298	9.350	17.648	690	26

Tablo:10⁴¹

³⁹ Vital Cuinet, *a.g.e.*, s.622-624.

⁴⁰ TCBIUM., *1935 Genel Nüfus Sayımı Türkiye Nüfusu Kat'i Tasnif Neticeler*, s. 10-11.

⁴¹ TCBIUM., *a.g.e.*, s.18.

Atatürk döneminde yapılan ikinci nüfus sayım sonuçlarına göre, Bodrum'un toplam nüfusunun 17. 648 olduğu görülmektedir. Bu nüfusun 8.298'i erkek, 9.350'si ise kadındır. Kadınların toplam nüfus içerisindeki fazla olma özellikleri bu sayım sonucunda da değişmemiştir. Bodrum ve çevresinde kilometrekareye düşen nüfus miktarı bir önceki sayım sonucu ile aynı olması dikkat çekicidir. Bu sonuçlarda dikkati çeken bir nokta da Bodrum'un, Muğla merkez ve diğer ilçelere göre daha yoğun bir nüfus oranına sahip olmasıdır. Nüfus yoğunluğu %26'dır. Bodrum'a en yakın nüfus yoğunluğu ise Muğla merkez ve Marmaris* ilçesindedir. Bu ilçelerin yoğunluk oranı ise %21'dir.

2. Şehir ve Köy İtibariyle Nüfus

1935 seçim sonuçlarından elde edilebilen bilgilerden bazıları ise Bodrum'un şehir-köy hayatına ilişkindir. Bu bilgilere göre şehirde ve köyde yaşayan insanlara arasında rakamsal anlamda önemli bir fark söz konusudur. Nüfusun 4.530'u şehirlerde, 13.118'i köylerde yaşamaktadır.⁴² Aslında bu ramlara göre nüfusun yaklaşık üçte biri köylerde yaşamaktadır. Bu sonuç, nüfusun şehirde ve köyde yaşaması yönünden, Türkiye'nin genel durumu ile karşılaştırıldığında bu oranın biraz üzerinde olduğu görülmektedir.

Cumhuriyet döneminde yapılan ikinci nüfus sayımında üzerinde durulan ve bir takım bilgiler verilen sonuçlardan biri de Bodrum'un köyleri itibariyle değerlendirilmesi ve bazı verilerin ortaya konulmasıdır. Bu nedenle Atatürk döneminde yapılan bu genel sayım sonuçlarına göre Bodrum'un köy sayısı, ortalama köy nüfusu ve kilometrekare açısından mesahaları (genişlikleri) aşağıdaki gibidir;

Köy Adedi	Ortalama Köy Nüfusu	Her Köye İsbet eden Genişlik
28	469	24.6

Tablo:11⁴³

Bu sonuçlara göre; Bodrum'un köy sayısı 28'dir. Bodrum'un nahiyesi bir tane olup, o da Karaabat Nahiyesi'dir. Nahiye merkezi ise Mumcular köyüdür. Karaabat Nahiyesi'nin toplam yedi köyü olup, nahiye nüfusu 3.774'tür.⁴⁴ Muğla'nın ilçeleri içerisinde en az köye Datça ilçesi sahiptir ve köy sayısı sadece 7'dir. Daha sonra ise Bodrum gelmektedir. Bu da yukarıda ortaya konulan değerlendirmeyi destekler niteliktedir ve Bodrum'un Türkiye ortalamasının üzerinde bir

* 1927 Genel Nüfus Sayımı'nda "Mermeris" olarak adlandırılan ilçenin adı 1935 Genel Nüfus Sayımı'nda "Marmaris" olarak yer almıştır. Bir anlamda Marmaris adının bu tarihten itibaren kullanılmaya başlandığı söylenebilir.

⁴² TCBIUM., a.g.e., s.18.

⁴³ TCBIUM., a.g.e., s.39.

şehirleşmeye sahip olduğunu göstermektedir. Bodrum'un köylerindeki ortalama köylü nüfusu ise 469'dur. Köylerin genişliği açısından ise Bodrum en az alan genişliğine sahip ilçelerden biridir ve Milas'ın köylerinden sonra ikinci sıradadır.⁴⁵

3. Okur-Yazarlık Yönünden Nüfus

Bodrum'un Atatürk dönemindeki nüfus yapısı hakkında ikinci nüfus sayımından elde edilebilen sonuçlardan biri de okur-yazarlık yönünden nüfusun durumudur. 1935 nüfus sayımında nüfusun bu özelliği ortaya konulurken, şehirler ve köyler itibariyle Bodrum'un nüfusu hakkında bazı bilgiler verilmiştir. Bu nedenle, Bodrum'un şehirler ve köyler itibariyle okuma bilen ve bilmeyenlerin durumu aşağıdaki gibidir;

Cinsiyet	Okuma ve Yazma Bilen	Yalnız Okuma Bilen	Okuma ve Yazma Bilmeyen	Toplam
E	2.543	18	5.737	8.298
K	1.057	11	8.282	9.355
Toplam	3.600	29	14.019	17.648

Tablo:12⁴⁶

Yukarıdaki tablodan anlaşıldığı gibi, Bodrum'un toplam 17.648 olan nüfusu içerisinde 3.600 kişi hem okumayı, hem de yazmayı birlikte yapabilmektedir. Yalnız okuma bilenlerin sayısı ise sadece 29'dur. Toplam sayısı 14.019 olan okuma ve yazma bilmeyenlerin sayısı göz önüne alındığında, Bodrum ve çevresindeki okuma-yazama durumunun Türkiye'nin genelinden pek farklı olmadığı görülmektedir. Okuma ve yazma yönünden erkeklerin kadınlara göre daha fazla oldukları görülmektedir. Erkeklerin kadınlardan yaklaşık olarak %50 daha fazla okur-yazar durumunda oldukları söylenebilir. Okur-Yazarlık yönünden şehir nüfusunun daha ileride olduğu ilk göze çarpan sonuçlardandır. Bodrum merkezdeki okur-yazarlık oranı %33.6'dır. Buna karşılık buradaki nüfusun %66.4'ü okuma-yazama bilmemektedir. Bu durum nahiye ve köylerde çok farklıdır. Buralarda okuma-yazma bilenlerin oranı 16.1, bilmeyenlerin oranı ise bir hayli fazla olup, bu oran %83.9'dur.⁴⁷

4. Sakatlıklara Göre Nüfus

Bir ülkenin, şehrin ve beldenin nüfusunun sağlık ve sakatlık itibariyle bilinmesi, ekonomik kalkınma, üretim ve hizmetlerin sağlıklı

⁴⁴ TCBIUM., *1935 Genel Nüfus Sayımı Kat'i ve Mufassal Neticeler*, Devlet Basımevi, Ankara, 1937, s.6-9.

⁴⁵ TCBIUM., *1935 Genel Nüfus Sayımı Türkiye Nüfusu Kat'i Tasnif Neticeleri*, s.39.

⁴⁶ TCBIUM., *a.g.e.*, s.280.

⁴⁷ TCBIUM., *a.g.e.*, s.280.

bir şekilde topluma sunulması açısından çok önemlidir. Bu nedenle 1935 nüfus sayımında incelemeye konu edilen unsurlardan biri de nüfusun sağlamlık-sakatlık yönünden ortaya konulmasıdır. Verilen sonuçlara dayanılarak Bodrum'un sağlamlık-sakatlık yönünden şehir ve köy itibarıyla nüfus durumu aşağıdaki gibidir;

	Sağlam	Kör	Çolak	Topal	Sağır-Dilsiz	Kambur	Kötürüm	Başka	Toplam
Erkek	8.100	18	46	75	24	4	11	19	8.297
Kadın	9.218	14	30	42	17	1	13	15	9.350
Toplam	17.318	32	76	117	41	6	24	34	17.648

Tablo:13⁴⁸

Yukarıdaki sonuçlara dayanılarak bazı tespitler yapmak ve yorumlarda bulunmak mümkündür. Her şeyden önce Atatürk döneminde yapılan ikinci nüfus sayımı sonuçlarına göre Bodrum ve çevresindeki nüfusun sağlam yada sağlıklı bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Çünkü, hem Bodrum şehir merkezinde, hem de nahiye ve köylerindeki nüfusun yaklaşık %98.1'inin her hangi bir sakatlığı söz konusu değildir. Nüfusun sadece %1.9'unun çeşitli sakatlıkları mevcuttur. Bodrum ve çevresinde en fazla görülen sakatlık türü ise, Türkiye genelinde olduğu gibi, topallıktır.

Erkeklerin bu sakatlığa daha fazla sahip oldukları düşünülürse bu sakatlıkların bir kısmının Balkan Savaşları, I. Dünya savaşı ve Türk Kurtuluş Savaşı'ndan kalma rahatsızlıklar olduğu söylenebilir. Topallıktan sonra toplum yapısını şekillendiren sakatlık çolaklıktır. Bodrum ve çevresinde görülen üçüncü sıradaki sakatlık türü ise sağır-dilsizliktir ve sayıları toplam olarak 41'dir. Bütün bunlardan sonra Atatürk döneminde Bodrum ve çevresindeki nüfusun sağlam bir yapıya sahip olduğunu, ekonomik ve sosyal kalkınmanın en önemli unsurlarından sağlıklı bir nüfusu barındırdığı ifade edilebilir.

Sonuç

Atatürk döneminde ilk genel nüfus sayımı 28 Eylül 1927'de yapılmıştır. Bu nedenle, Bodrum nüfusu hakkında ayrıntılı bilgilere ulaşma ve bilimsel değerlendirmeler yapabilme imkânı doğmuştur. Bu ilk genel nüfus sayımında Bodrum ve çevresinin toplam nüfusu 15.694 kişidir. Bodrum nüfusu şehirlerde ve köylerde yaşama biçimi bakımından Türkiye'nin geneli ile paralellik göstermiştir. Yani, nüfusun büyük bir

⁴⁸ TCBIUM., 1935 Genel Nüfus Sayımı Kat'ı ve Mufassal Neticeler, s.53.

kısmı köylerde, kırsalda yaşamaktadır. Bodrum 22.7'lik yoğunluk oranıyla Muğla'nın en fazla nüfus yoğunluğuna sahiptir. Muğla'nın tüm ilçelerindeki yoğunluk ortalamasının 13.7 olduğu bir dönemde Bodrum'un nüfus ve yerleşme açısından çekim merkezi durumunda olduğu görülmektedir. Ayrıca, Atatürk döneminin ilk yıllarında Bodrum ve çevresindeki nüfusun cinsiyet açısından, Cumhuriyetten önceki kadın-erkek nüfus yapısıyla paralellik oluşturmuş, kadınların sayılarının erkeklerden daha fazla olduğu görülmüştür. Bu nedenle, daha önceki cinsiyet itibariyle nüfus yapısının, nüfusun artmasına karşın, korunduğunu söylemek mümkündür.

Cumhuriyetin ilk yıllarında (1923-1938) Bodrum ve çevresindeki nüfus, çok genç ve dinamik bir yapıya sahiptir. Bu nüfus karmaşıklıkta daha çok türdeş olmuş, çalışkan ve girişimciliğe yatkın bir iş gücünü bünyesinde barındırmıştır. Bu sayım sonuçlarında dikkati çeken sonuçlardan biri de, nüfus içerisinde eşi ölmüş yada eşinden boşanmış bir başka ifadeyle dul kalmış kişilerin fazla olmasıdır. Bu da savaş sonrası her toplumda rastlanılacak bir olgudur. Bir diğer sonuç ise, Bodrum nüfusunun okur-yazarlık yönünden, Türkiye geneli ile paralellik göstermesi ve okur-yazar oranının düşük olmasıdır. Toplam 15.694 kişi arasında sadece 1.741 erkek-kadın okuma bilmektedir. Bu nüfus içerisindeki kadınların, okuma-yazma ve kültürel konularda, erkeklerden daha geride kalmış oldukları görülmüştür.

Başka bir sonuç da, Türkiye dışında doğan, Bodrum ve çevresinde yaşayan yabancı uyruklu insanların çoğunluğunu Balkan ülkelerinden ve İtalya'dan gelenler oluşturmuştur. Atatürk dönemindeki ilk genel nüfus sayımına göre, yurt dışında doğan ve Bodrum'da yaşayan nüfusun çoğunluğunu, 476 kişiyle Yunanistan'da doğan Türk-İslâm nüfusu oluşturmaktadır. Bunların büyük bir kısmını, Türkiye ile Yunanistan arasında 30 Ocak 1923'te imzalanan "*Türk ve Rum Nüfus Mübadelesine Dair Sözleşme ve Protokol*" gereğince Bodrum ve çevresine getirilip yerleştirilen Türk-İslâm nüfusu meydana getiren insanlar oluşturmaktadır. İtalya doğumlular 246 kişiyle ikinci sırada yer almaktadır. İtalya doğumluların ikinci sırada yer alması, yeni bir araştırma konusu olmakla birlikte, bunun en önemli nedeni olarak, Trablusgarb'ın İtalya'nın eline geçmesi, İtalyan vatandaşlığına geçen Türk-İslâm nüfusun işgal ile birlikte Bodrum'a gelmesi gösterilebilir.

Çıkarılabilecek sonuçlardan biri de 1927 ilk genel nüfus sayımına göre Bodrum ve çevresinde mesleksiz, öğrenci ve çalışamaz durumda olanların sayısı en fazladır. Nüfusun neredeyse yarısı yani 9.295 kişi ekonomik olarak hiç bir değere sahip değildir. Yani, ister hizmet, ister üretim sektöründe olsun belli bir mesleği icra etmemiş, üretim faaliyetlerinde görev almamış ve tüketici durumda olmuştur. Bunun da Bodrum'un gelişmesi ve kalkınmasını olumsuz yönde etkilediğini söylemek mümkündür. Cumhuriyetin ilk yıllarında, Bodrum ve çevresindeki 5.389 kişilik bir nüfus tarım ve hayvancılıkla meşgul

olmuştur. Bu nedenle Atatürk döneminin hemen başında tarım ve hayvancılığın en büyük ekonomik faaliyet alanı olduğu söylenebilir.

Türkçe, Bodrum ve çevresinde Cumhuriyetin ilk yıllarında en fazla konuşulan ve geçerliliği olan anadildir. Nüfusun % 99'dan fazlasının Türkçe konuşuyor olması, bölgenin hiçbir yoruma sebep olmadan, etnik açıdan Türklerin hâkim millet konumunda olduğunu göstermektedir. Yine, dikkati çeken önemli noktalardan biri de, Cumhuriyetin ilk yıllarında Bodrum ve çevresinde Rumların yaşıyor ve Rumca'nın kullanılıyor olmasıdır. Bu yıllarda toplam 503 kişinin Rumca konuştuğu görülmüştür.

Atatürk döneminin ilk genel nüfus sayımı sonuçlarına göre, Bodrum ve çevresindeki nüfusun, fizikî yönden sağlam bireylere sahip olduğunu söylemek mümkündür. Nüfusun sadece 209'unun her hangi bir sakatlığı söz konusudur. Bu homojen yapı içerisinde nüfusun en fazla etkilendiği sakatlık ise topallıktır ve Türkiye'nin genelinde yaygın olan bir sakatlık türüdür.

Bir başka sonuç da, 1927 ilk genel nüfus sayımı sonuçlarına göre, Bodrum ve çevresindeki azınlıkların yani Müslüman olmayanların sayısı sadece 13 kişidir. 19. yüzyılın sonunda yani 1894'te Bodrum kazasının toplam nüfusunun 14.008, bu nüfusunun 11.613'ü Müslüman, 2.264'ü Rum, 45'i Musevi ve 86'sı yabancı olduğu düşünülürse, yukarıda bahsedilen nedenlerden dolayı, farklı etnik köken ve inanca sahip insanların bölgeyi terk ettikleri görülmektedir. Bu ise, Bodrum ve çevresindeki 15.694 toplam nüfus içerisinde çok az bir oranla karşılanmaktadır. Bu sonuç, Cumhuriyetin ilk yıllarında Bodrum ve çevresinin, inanç sistemi açısından, ne kadar türdeş bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bu da Türk-İslâm nüfusunun bölgeye ne düzeyde hâkim olduğunun, Bodrum ölçeğinde bir göstergesidir.

Atatürk döneminde yapılan ikinci nüfus sayımı sonuçlarına göre, Bodrum'un toplam nüfusunun 17. 648'dir. Bu nüfusun 8.298'i erkek, 9.350'si ise kadındır. Kadınların toplam nüfus içerisindeki fazla olma özellikleri bu sayım sonucunda da pek değişmemiştir. Bodrum ve çevresinde kilometrekareye düşen nüfus miktarı bir önceki sayım sonucu ile aynı olması dikkat çekicidir. Nüfusun 4.530'u şehirlerde, 13.118'i köylerde yaşamaktadır. Aslında bu ramlara göre nüfusun yaklaşık üçte biri köylerde yaşamaktadır. Bu sonuç, nüfusun şehirde ve köyde yaşaması yönünden, Türkiye'nin genel durumu ile karşılaştırıldığında bu oranın biraz üzerinde olduğu görülmektedir.

Cumhuriyetin ikinci genel nüfus sayımına göre 3.600 kişi hem okumayı, hem de yazmayı birlikte yapabilmektedir. Yalnız okuma bilenlerin sayısı ise sadece 29'dur. Toplam sayısı 14.019 olan okuma ve yazma bilmeyenlerin sayısı göz önüne alındığında, Bodrum ve çevresindeki okuma-yazama durumunun Türkiye'nin genelinden pek farklı olmadığı görülmektedir. Okuma ve yazma yönünden erkeklerin kadınlara göre daha fazla oldukları görülmektedir. Bu durum nahiyeye ve

köylerde daha da kötü durumdadır. Buralarda okuma-yazma bilenlerin oranı 16.1, bilmeyenlerin oranı ise bir hayli fazla olup %83.9'dur.

Bütün bunlardan sonra Atatürk döneminde Bodrum ve çevresindeki nüfus yapısının, hem idarî, hem de sosyo-kültürel açıdan bir parçası olduğu Türkiye ve sosyo-kültürel yapıdan çok da farklı olmadığı görülmüştür. Bu nedenle, Mustafa Kemal Atatürk'ün ifadesiyle hem "...içeride ve dışarıda saygı ile anılan yeni toplum, yeni devlet..." oluşturmak, hem de Türkiye'ye önce çağdaş uygarlık seviyesine, hatta üstüne çıkarmak amacıyla, siyasî, ekonomik, sosyal, kültürel pek çok alanda yapılan inkılâplar sonrasında Bodrum ve çevresindeki nüfusun özellikleri ilerleyen yıllarda büyük değişim-dönüşüm gerçekleştirmiştir.